

แต่เกยหน้าบันไดพระที่นั่งจักรพรรดิมหาปราสาทเสด็จ
พระราชดำเนินไปประทับทำราชวรคฤห์ เสด็จลงใน
เรือเจ้าพระยา ซึ่งเป็นเรือของแม่น้ำฟลอติลลา
กอมปนี พระเจ้าห้องยาเชอ พระองค์เจ้าโสม
บัณฑิตย นำพวกนายห้างบอเนียวกอมปนีผู้ทูล
ลของขลุ้พระบาท มีมิสเคลเลกกีเป็นต้น แล้วมี
เคลเลกกี นำเสด็จทอดพระเนตรในเรือ พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทอดพระเนตรในเรือท่านแล้ว
มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ใช้จักษุ
ตามลำแม่น้ำ ถึงหน้าวัดพระราชกฤษฎะได้ลงใช้
ทางเสด็จกลับเรือถวาย ๒ รอบทมนต์ไว้แล้ว
แล้วลงลงมาทอดพระเนตรหน้าตำหนักแพ
พระราชวังบวร เรืออินฟรุทชอลด์ซึ่งไปรับเสด็จ
เมื่อจะเสด็จจากเรือเจ้าพระยา มีพระราชดำรัส
แก่มิสเคลเลกกีซึ่งเป็นประธาน ในพวกบอเนียว
กอมปนีว่าทรงมีพระราชหฤทัยยินดี ในการที่ได้
ทอดพระเนตรเรือนี้ เป็นที่ก้องพระราชหฤทัย
มากทรงหวังพระราชหฤทัยว่ากอมปนี นี้คงจะ
เจริญต่อไปแลทรงตั้งพระราชหฤทัย เสมอที่
จะช่วยบอกเหตุในการที่จะเป็นประโยชน์ ทุกอย่าง
แล้วเสด็จลงเรืออินฟรุทชอลด์ ใช้จักรลงมา
ประทับทำราชวรคฤห์เสด็จขึ้น ทรงพระราชยาน
เข้าพระบรมมหาราชวังเวลาบ่ายแล้ว

คำประกาศตั้งพระอรรคชายาเชอ
ศุภมัสศุ พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตกาล
ล่วงแล้ว ๒๕๓๐ พรวรษา บัณฑิตยบาล ะราชะ
สังวัระระระติกมาศสุภักย์ เอกาทสัถิถิครุว
ะปริเมทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปร
มินทรมหาพุทธาลงกรณ์ บดินทรเทพมตามงกุ
บุรุษรัตนราชววิวงษ์ วรคณพงษ์บริพัตร วร
ชติยราชนิกรโรคม ทากรุณกบรมมหาจักรพรรดิราช

สังกาศ อุกโทสุชาติสังสุทขเควาทณิ จักรกร
บรมนารถ มหามกุฏราชวรังกูร สุจริทมูลสุสาชิต
อรรคอกุฎฐไพบูลย บุรพาคลยภฤษฎาภินิ
หาร สุกาชิตการวังสุฤษติ ษัญญุลักษณ์วิจิตร
โสภากยัสรรพวงค์ มหาชโนตมางค์ประนต ยาท
บงกชยุคล ประสิทธิสวรพศุภณล อุดมบรมศุ
มดล ทิพยเทพาวตาร ไพศาลเกียรติคุณอดุลยพิ
เศศ สรรพเทพเวศรานุรักษ์ วิสิฐศักดิ์สมยาพินิท
ประชานารถ เปรมภระมลจัฑิตยราชประยูร มูล
มุขมาชยาภิรมย์ อุดมเทศาธิการ บริบูรณ์คุณสาร
สยามาทินคร วรคเมถราชคิลก มหาบริวารนายก
อนันต์มหันต์วรฤทธิเดช สรรพวิเศศศิรินทร อเนก
ชนนิกรสโมสรสมมต ประสิทธิวิกรมโคโศคม บรม
ราชสมบัติ นพปดลเสวตรฉัตรราชินทร ศิริวิคิน
ปลัถยณมหาบรมราชาภิเศกาภิสิต สรรพทศทิศ
วิชิทไชย สกลมไทยสวริยมหาสวามินทร์ มหเศควร
มหินทรมหารามาชราชอโรคม บรมนารถชาติ
อาชาวไศรย พทธานิไตรรัตนสรวนารักษ์ อุดลย
ศักดิ์อัครเศวราชินยศักดิ์ เมกตากรุณาดีศลฤทธิ
อโทยไผ่บุญการ สกลไพศาลมหาธิญาธิษิตินทร
บรมนทรธรรมิก มหาราชาธิราชบรมนารถพิตร
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริ
ว่าหม่อมเจ้าเสาวภาคยนารีรัตน อันเป็นพระธิดา
พระเจ้าราชวรวงษ์เชอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี
ได้มีราชกรณผลของพระเศษพระคุณมาแต่แรกเสด็จ
ได้ถึงฉวไลยราชสมบัติ มีความซื่อตรงจงรักภักดี
สุจริทศอได้เฝ้าของขลุ้พระบาทเป็นอันมาล ได้
เป็นพระมารดาพระราชธิดาพระองค์หนึ่ง จึงพระ
ราชทานเดื่อองราชธิดาธิษิตยศ ทั้งอยู่ในตำแหน่ง

พระอรรคชายา คำทรงพระยศมากกว่า ๑๔ ปี มิได้
 ประพฤติการอันใดให้เป็นความผิดเป็นที่รู้ เคืองได้
 ฆ่าของขลุ้พระบาทแต่ครั้งหนึ่งเลย ทรงประ
 พุติพระองค์ สมควรที่ให้องในพระบรมราชตระกูล
 อันสูงศักดิ์ แลที่ทรงพระกรุณาหย่อนไว้ ในที่
 อันเป็นใหญ่ในชาติบริวาริกฝ่ายใน มีพระอัครยา
 ไครยเป็นสุภาพ มิได้มีความกำเริบฟุ้งซ่านในยศ
 ศักดิ์แลโลกทรพย์ ประพฤติรักษาพระองค์โดย
 ความเรียบร้อยตลอดมาจนเวลาสิ้นพระชนม์ เป็น
 ที่ทรงพระอาลัยเป็นอันมาก

ยัตินี้ทรงพระราชดำริว่า หม่อมเจ้าเสาว
 ภาคยนาวิรัตนันนี้ ถึงได้ดำรงพระยศอยู่ในตำแหน่ง
 พระอรรคชายา อันเป็นตำแหน่งใหญ่ขึ้นก็จริง
 แต่ก็ยังคงเป็นหม่อมเจ้าอยู่ ยังหาสมควรกับคำ
 ขนที่ที่ได้ดำรงอยู่นี้ไม่ ส่วนหม่อมเจ้าฝ่ายหน้า
 ฝ่ายในทั้งปวง ที่ได้รับราชการตลอดพระเดชพระ
 คุณก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกย่องขึ้น
 ปรนพระองค์เจ้าต่างกรมบ้าง พระองค์เจ้าข้างตาม
 ควรแก่ความชอบที่ได้ทำแลที่ตนของในพระบรมราช
 สัมพันธ์อันสนิทแฉ่งต่าง พระอรรคชายาพระ
 องค์นี้ แม้ว่าจะมิได้ดำรงในตำแหน่งพระอรรค
 ชายา แต่ได้รับราชการทั้งที่ได้ตลอดของพระเดช
 พระคุณมา ก็สมควรที่ระพระราชทานยศให้
 ปรนพระองค์เจ้านี้ได้ เหมือนหม่อมเจ้าทั้งปวงแล้ว
 แต่ที่มิได้ทรงยกย่องประการใดนั้น ก็เพราะพระ
 ราชโอรยาไครย ของพระอรรคชายานี้ไม่มีความเริ่
 สงค์ ที่จะมีพระเกียรติยศอันปรากฏแต่ภายนอก
 ทอพระไทยในยศศักดิ์ อันเกิดจากความดีให้เป็นที่
 รุบายพระไทย แลเป็นความชอบแก่พระองค์เท่า

นี้ แต่ข้าพเจ้าก็สัพเพษณ์ถึงนี้เช่นเหตุที่
 ให้ตั้งออกพระนามในที่ทั้งปวง มีภาคหมายเป็นอัน
 จะใช้นามตามชั้นศักดิ์เดิม ก็ยกย่องพระ
 ยศที่เป็นพระอรรคชายา ว่าพระอรรคชายาเช
 วม่อมเจ้าที่เขษัก ๆ อยู่ อึ่งทรงพระราช
 คำริเห็น ว่าพระอรรคชายาเรื่อได้ทรงประพิ
 ความกไวเป็นอัน มากดังสำเนาแล้ว เมื่อสิ้น
 พระชนม์แล้วจึงปรนการเสด็จสู่สวรรคตไป สม
 ควรที่จะชูเชิดพระเกียรติยศพระศพไว้ ให้ปรากฏ
 สืบไปภายหน้า

จึงมีพระบรมราชโองการ หมายพระยัตินี้
 สิ้นหนาทคำรัสเหนือเกล้าฯ ให้สถาปนาหม่อมเจ้า
 เสาวภาคยนาวิรัตนันเป็นพระองค์เจ้า มีพระ
 นามตามจากในพระสุพรรณบัฏว่า พระอรรคชา
 ยาเชวม่อมเจ้าเสาวภาคยนาวิรัตนัน ทรง
 ศักดิ์นิมา ๑๕๐๐๐ เสด็จพระองค์เจ้าต่างกรมใน
 พระบรมมหาราชวังตามตำแหน่งพระอรรคชายาเช
 วม่อมเจ้าพระเกียรติยศปรากฏอยู่สิ้นกาลนานเทอญ

ข่าวพระวราชทานเพลิง
 วันที่ ๖ เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำกษณพศก
 ศักราช ๑๒๖๕ ได้ชักศพนายภินสยเสบเตแนค
 พนังงานควาศเคอมาสเคอ กรมท้าวออกไปเข้าเมรุ
 วัดสมณฯ เวลาบ่ายพระราชทานเพลิง ของหลวง
 พระราชทานเงิน ๕๐ เพื่อผู้ข้าจว ๑ พย
 วันที่ ๖ เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำกษณพศก
 ศักราช ๑๒๖๕ ได้ชักศพ หลวงทวีปประสาธ
 (เกด) ปลัดจันเมืองนครไชยศรี ไปเข้าเมรุวัด
 บ้านเรือ เวลาบ่ายพระราชทานเพลิง ของหลวง
 พระราชทานเงิน ๕๐ เพื่อผู้ข้าจว ๑ พย